

Democratie en medische ethiek, een spanningsveld

Dient de materie van medische ethiek onderdeel uit te maken van het democratisch proces? Deze vraag vraagt serieuze overweging in een tijd van liberalisering. Rabbijn Van de Kamp wil hier een eerste aanzet tot discussie geven door te kiezen voor een structuur in de gezondheidszorg waar ruimte wordt geschapen voor instellingen waarin het totale medisch beleid wordt getoetst aan zelf gekozen religieuze normen.

Voor de moderne burger is de democratie zoals wij die in Nederland kennen waarschijnlijk de beste staatsvorm die men zich kan wensen. Een staatsvorm waar de stem van de meerderheid geldt. Een staatsvorm die de rechten van een ieder waarborgt. De grondwet als wettelijke basis van die democratie garandeert de rechten van minderheden, beschermt de godsdienstige principes van een ieder en zorgt er voor dat elke burger van welke signatuur ook voor zijn mening en visie kan uitkomen zonder dat dit direct leidt tot allerlei repercussies. Voor hen die proberen volgens de normen en voorschriften van de bijbel te leven en deze als levensnorm verheffen zou een op die normen gestoelde theocratie misschien nog net iets beter zijn. Gezien het feit dat het grootste deel

Lody B. van de Kamp

van de samenleving daar echter niet voor kiest is zo iets op democratische gronden dan echter niet weer haalbaar. En een theocratie afdwingen, dat is iets waar ieder weldenkend mens van overtuigd is dat men daar vooral niet aan moet beginnen. Religieuze grondslagen kunnen slechts door educatie en inspiratie worden overgebracht. Nooit door enige vorm van coërcitie. De felle tegenstanders van een theocratie en de bepleiters voor een totale scheiding tussen kerk en staat verwijzen dan altijd naar een dergelijke afgedwongen staat waar het kerkelijk recht tot norm wordt verheven. En waar als vanzelfsprekend dan heel veel mis gaat.

Knelpunten en mogelijkheden

Daarentegen is de feitelijke situatie binnen de democratie niet helemaal zo

rooskleurig als hierboven wordt geschetst. Het hedendaags omgaan met normen en waarden binnen het onderwerp gezondheidszorg, als voorbeeld, laat zien dat juist vanwege het functioneren van het democratisch mechanisme knelpunten zichtbaar worden waarbij diegenen die er principieel andere standpunten op nahouden het behoorlijk moeilijk kunnen krijgen.

De liberalisering van de abortuswetgeving is op democratische wijze gebeurd. Het totstandkomen van de wetgeving is helemaal gegaan volgens de regels die onze rechtsstaat kent.

Daarbij moeten we niet vergeten dat dit gebeurde aan het einde van dat deel van deze eeuw waarin de door velen zo geroemde 'seksuele revolutie' met al die vrijheden die dit met zich meebracht plaats vond. Dit proces van wettelijke regulering juist in die periode heeft bij mij dan ook geleid tot de conclusie dat het totstandkomen van deze regulering niet alleen een gevolg was van het democratisch proces. Het was eerder een product van die vrijheden, daarbij gebruik makend van de mogelijkheden die de democratie ons aanreikt.

Tot het moment van deze liberalisering was er voldoende ruimte voor hen die op principiële gronden kozen voor een standpunt over abortus dat de garantie bood voor het ongeboren leven. Ruimte, in de zin dat ook zij volledig konden functioneren binnen de gezondheidssector. Zonder dat zij geconfronteerd werden met een verzoek om mee te werken aan iets dat voor hun op bijbelse of andere religieuze gronden onaanvaardbaar was.

Sinds de op democratische gronden totstandgekomen liberalisering van de abortuswetgeving zijn, mede door de tijdgeest van die periode met het ver-

langen om vrijheden die tot dan toe wettelijk niet mogelijk waren, de beroepsmogelijkheden voor deze bevolkingsgroep aanmerkelijk verminderd. Zij die niet wensen te delen in de vrijheden hebben langzamerhand wat uit te leggen en moeten hun principes maar elders handhaven.

Op eenzelfde wijze speelt zich een dergelijk proces af binnen de zorgcentra. Maar dan in relatie tot de problematiek van actieve euthanasie en het zogenaamde verstervingsbeleid. Voor hen die zich gehouden weten aan de bijbelse levensgrenzen en de begin- en eindgrens van het leven bepaald weten door de Schepper en niet door menselijk handelen is het een onmogelijkheid om hier aan mee te werken. Binnen deze sector wordt echter vanwege de verre gaande liberalisering over de hoofden van hen die deze principes handhaven beslist wat het beleid is en waar de medewerkers zich aan te houden hebben. Ook hier een voorbeeld waar de democratie in plaats van bescherming te bieden kennelijk tekortschiet. De mening van de opposenten belemmert hun in de breedte van de samenleving werkzaam te zijn en te blijven in dit deel van de gezondheidszorg.

Ontnomen illusies

Met deze twee gebieden als voorbeeld dient dan serieus de vraag aan de orde te komen of juist de materie van medische ethiek wel onderdeel dient uit te maken van het democratisch proces. Op het moment dat die vraag gesteld wordt is het antwoord duidelijk. Binnen een parlementaire democratie komt vanzelfsprekend wetgeving alleen maar tot stand op democratische wijze. Maar, en dat is essentieel, dan moet dat gebeuren op zo een manier dat het

principiële standpunt van de tegenstanders van deze liberalisering ook gehonoreerd kan worden. En daar wringt het nu juist. Sinds de religieuze invloed binnen de samenleving, door de voortschrijdende secularisatie, steeds verder gekortwiek wordt ontstaat steeds meer mogelijkheid voor een liberaler beleid in deze zaken. Daardoor wordt steeds meer een sfeer geschapen van minder kennis van en daardoor minder begrip voor religieus gedachtegoed. Het gevolg daarvan is dat religie dreigt te worden verdrongen naar het domein van ouderwetse normen en fundamentalistische maatstaven. Iets waar men in de moderne tijd geen rekening meer mee hoeft te houden. Of zoals vice-premier Dijkstal onlangs opperde inzake het kerkasiel: "Het is niet meer van deze tijd." Het is deze houding en visie die menigeen de illusie ontleent dat het voor het religieuze segment van de samenleving, voor wie de bijbelse normen van levensvraagstukken van groot belang zijn, ooit weer goed komt. Goed in de zin dat zij dezelfde bewegruimte weer terugkrijgen zoals het was vóór de liberalisering werd doorgevoerd. Met die ontnomen illusie dienen wij dan ook te erkennen dat in dit opzicht het mechanisme de democratie heeft meegewerkt aan het opheffen van een stukje democratische bescherming van religieuze vrijheden. En dat is mijns inziens een ernstige zaak. Met het constateren daarvan zijn wij er echter niet. Onmiddellijk dient zich namelijk de vraag aan hoe nu verder te gaan. Over hoe dat moet zullen in de toekomst nog vele discussies moeten worden gevoerd. Als eerste aanzet tot deze discussie: het lijkt mij niet onmogelijk dat de samenleving weer terug zou moeten naar een structuur in de gezondheidszorg waarvan zij meende reeds lang af-

scheid te hebben genomen. En dat is een structuur waar weer ruimte wordt geschapen voor gezondheidscentra die, net als vanouds, worden gegrondvest op religieuze of bijbelse zorgnormen. Een stukje van de verzuiling zou misschien moeten terugkomen. Niet alleen verzorgingshuizen maar ook ziekenhuizen, psychiatrische klinieken en kraamcentra op rooms-katholieke, reformatorische, islamitische of joodse grondslag. En deze grondslag niet alleen vanwege de denominatie van de pastoor, predikant of imam die daar de dienst uitmaakt, maar een grondslag waarbij het totale medisch beleid wordt getoetst aan de religieuze normen die men zich voor ogen stelt. Misschien lijkt een dergelijke situatie ver weg. Toch is het misschien met het onderwijs voor ogen, dat vanwege de wetgeving op het bijzonder onderwijs een uitstekend voorbeeld is, helemaal niet zo moeilijk om in dit opzicht toch weer een soort tweedeling in de samenleving mogelijk te maken. Zij die er voor kiezen op liberale wijze om te gaan met dit spanningsveld in de gezondheidszorg kunnen dat doen. Daar heeft de democratie voor gezorgd. Zij echter die vasthouden aan hun bijbelse geloofsgoed en er van overtuigd zijn dat in de huidige situatie duidelijke grenzen overschreden worden, zij krijgen binnen hun centra alle ruimte om hun beroep binnen de marges van hun eigen principes ruimhartig uit te voeren. Deze tweedeling in de zorgsector lijkt misschien "niet meer van deze tijd". De verantwoordelijkheid voor het behoud van de levensnormen, gedicteerd vanuit de bijbel, laat ons binnen de grenzen van onze democratie echter weinig andere mogelijkheden. En alleen al vanwege die verantwoordelijkheid is het mijns inziens de moeite waard om op zijn minst de dis-

cussie aan te gaan over de mogelijkheden en de wenselijkheden hiervan. En mocht het ooit gelukken dan is dat stuk zorgverlening de basis van waaruit de grote samenleving kan worden getoond dat ook met bijbelse normen als handvat de zorg over de medemens op verantwoorde wijze kan worden uitgevoerd. Zowel aan het begin als aan het einde van het leven op deze door God geschonken aarde. Net zo verantwoord als de zorgverlening die een liberalisering van beleid meent nodig te hebben om op zorgvuldige wijze met het leven van de medemens te kunnen omgaan.

Alhoewel dit zeker niet het uitgangspunt mag zijn kan het bovenstaande

standpunt leiden tot een electoraal gunstig bijeffect. Het (her-)oprichten van segmenten in de gezondheidszorg die gelinieerd zijn aan de religieuze stromingen is alleen realiseerbaar door de grotere politieke stromingen zoals het CDA. Indien het CDA dit als onderdeel van een beleid zou maken zou het mogelijk(er) ook kiezers vanuit andere hoek naar zich toe kunnen trekken. Ik denk daar bij aan het electoraat dat nu kiest voor de kleinere christelijke partijen. Alleen een grote partij kan het bovenstaande bewerkstelligen.

Rabbin Lody B. van de Kamp is kandidaat-gemeenteraadslid in Amsterdamse deelgemeente Buitenveldert-Rivierenbuurt.

Forum

In deze rubriek passen kortere bijdragen waarin kort en krachtig argumenten worden gegeven voor een bepaalde opvatting. Bijdragen zijn welkom die in niet meer dan 2000 woorden een prikkelende kwestie neerzetten. De opinie moet passen in de opzet van Christen Democratische Verkenningen: het dient te gaan over de strategische vragen achter de politieke actualiteit. Bijdragen die discussie uitlokken verdienen de voorkeur.